

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Лютий 2024

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Михайло ПАШКОВ,
співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова

Українська дипломатія діє на фоні та під впливом динамічних зовнішніх подій, швидкоплинних процесів глобального та регіонального рівнів, що містять як шанси, так і виклики для нашої країни. Зокрема, ідеться про поглиблення небезпечної поляризації світової спільноти, конфронтацію держав-світових гравців, вибухонебезпечні конфлікти в різних регіонах світу, внутрішньополітичні процеси в США і на теренах ЄС тощо.

Під час широкомасштабної російської агресії українська дипломатія продемонструвала ініціативність, новачіні підходи, активне просування національних інтересів. Стратегічно важливими здобутками стали: рішення Європейської Ради (грудень 2023 р.) про відкриття переговорів про вступ України до ЄС; започаткування укладання з країнами-союзниками угод про довгострокове співробітництво у сфері безпеки тощо. Водночас втягування у тривале та виснажливе протистояння з країною-агресором накопичує «політико-економічну втому» від війни в Україні, змінює геополітичний ландшафт, загострює старі та спричиняє нові загрози.

Отже, зовнішня політика має адаптуватися до нових геополітичних реалій і кризових явищ, враховувати позиції й інтереси країн-союзників. Все це обумовлює важливість аналізу і прогнозу зовнішніх тенденцій, розробки комплексу превентивних контрзаходів на різних напрямках.

ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ І ТЕНДЕНЦІЇ

В узагальненому вигляді динамічна картина різномірних зовнішніх процесів, які прямо чи опосередковано впливають на Україну, виглядає наступним чином:

- ✓ глобальний конфлікт демократичного світу і табору авторитарних країн;
- ✓ девальвація безпекових міжнародних структур;
- ✓ протистояння США-Китай;
- ✓ внутрішньополітичні процеси в США;
- ✓ ескалація війни на Близькому Сході;
- ✓ вибори у країнах-партнерах і міжнародних інституціях;
- ✓ низка регіональних подій і конфліктів.

Очевидно, що така градація має умовний характер, оскільки зазначені процеси

взаємопов'язані, мають ідентичну природу і причинно-наслідкову обумовленість. Зокрема, деградація міжнародних інститутів безпеки, палестино-ізраїльський конфлікт, протистояння Пекіна та Вашингтона є «геополітичними пазлами» глобальної картини поляризації світової спільноти на рівні «демократія-авторитаризм». Водночас близькосхідна війна є однією з причин локальної конфліктності на теренах ЄС.

Глобальний конфлікт демократичного світу і табору авторитарних країн

Ескалація різномірних загроз і кризових подій, у т. ч. російська агресія проти України, посилили поляризацію світової спільноти. Поглибилось глобальне розмежування – ідеологічне, політичне, економічне між західним демократичним світом (США, ЄС, НАТО) і табором країн, де домінують авторитарні/тоталітарні тенденції, культ особи, нехтування правами людини (росія, Китай, КНДР, Білорусь, Іран, Сирія). Між цими світовими центрами триває боротьба за вплив у різних регіонах світу – Африка, Латинська Америка, Близький Схід тощо.

Нині на геополітичній арені спостерігаються дві протилежні тенденції. З одного боку, зміцнюється солідарність, політико-економічна консолідація колективного Заходу і країн-партнерів з демократичного блоку, тобто коаліції країн, об'єднаних ідеєю захисту прав людини, загальнолюдських цінностей, міжнародних норм

співіснування тощо. З іншого боку, останнім часом помітно посилилися тенденції нарощування військово-політичного співробітництва та координації дій групи авторитарних держав. Ілюстрацією цих процесів може слугувати наведена нижче таблиця «Тенденції та процеси поляризації світової спільноти».

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОЦЕСИ ПОЛЯРИЗАЦІЇ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ	
Консолідація держав демократичного світу	Об'єднання країн авторитарного табору
В січні 2023 р. ЄС і НАТО підписали нову декларацію про зміцнення стратегічного партнерства, спільну протидію сучасним загрозам і викликам геополітичного суперництва¹. У березні 2023 р. лідери США і ЄС ухвалили спільну заяву, в якій задекларували поглиблення співробітництва сторін на світовій арені, зміцнення протидії російській експансії в Європі². У березні 2023 р. Канада виступила з ініціативою чотиристороннього партнерства з Японією, Південною Кореєю та США з метою спільного протистояння впливу Китаю і Росії³. 28-30 березня 2023 р. відбувся другий глобальний «Саміт за демократію 2023», в якому взяли участь лідери 120 країн. Мета цього заходу – консолідація цивілізованого світу, просування демократії в різних регіонах, протистояння авторитаризму тощо⁴. До підсумкової Декларації саміту приєдналися 73 країни. Триває консолідація демократичних сил на міжнародних майданчиках – ГА ООН, ОБСЄ, Рада Європи, G7 тощо. 12 липня 2023 р. у рамках Вільнюського саміту НАТО країни G7 ухвалили «Спільну декларацію про підтримку України»⁵. До цього документу приєдналися, станом на січень 2024 р., 32 країни світу. Декларація стала вагомим додатковим стимулом єднання країн колективного Заходу. 5 жовтня 2023 р. пройшов III саміт регіональної міжнародної структури – Європейської політичної спільноти. Протягом 2023 р. відбулись чергові засідання контактної групи «Рамштайн», яка об'єднує представників 54 країн-партнерів. 20 жовтня 2023 р. під час саміту США-ЄС ухвалено спільну заяву, де відзначаються напрями, засоби і інструменти координації зовнішньої політики Вашингтону і Брюсселю в різних регіонах світу, декларується спільне протистояння викликам і загрозам. 6 грудня G7 ухвалила спільну заяву стратегічного характеру з метою координації дій країн-членів щодо підтримки України, протистояння світовій експансії Китаю, зміцнення економічної безпеки тощо.	У 2023 р. помітно активізувалося політичне, військово-співробітництво Росії й Ірану. Іран поставляє рф ударні безпілотники, які використовуються у війні проти України. У березні 2023 р. відбулися спільні навчання військово-морських сил Росії, Китаю та Ірану під назвою «Пояс безпеки-2023» в Оманській затоці⁶. Протягом 2023 р. спостерігається інтенсифікація контактів між країнами цієї групи. Ідеться про візит о. Лукашенка до Пекіна (2 березня 2023 р.) та Ірану (13 березня 2023 р.) і підписання документів стратегічного характеру⁷. 15 березня відбулась зустріч в Москві Б. Асада і в. Путіна. 21-22 березня в рамках візиту до рф глави КНР Сі Цзіньпіна підписано пакет з 14 двосторонніх заяв і угод. У вересні 2023 р. відбулась зустріч лідерів рф і КНДР, присвячена зміцненню військово-політичного співробітництва. 17 жовтня 2023 р. в. Путін взяв участь у Форумі «Один пояс, один шлях» і провів переговори з китайським лідером Сі Цзіньпіном. В жовтні 2023 р. урядовці Ірану і делегація ХАМАС провели переговори з російською стороною в Москві. 6 грудня в. Путін відвідав Саудівську Аравію і ОАЕ, а 7 грудня лідери рф і Ірану зустрілися в Москві з метою зміцнення співробітництва у військово-технічній сфері, атомній енергетиці тощо. У грудні о. Лукашенко відвідав деякі країни Африки. На початку 2024 р. спостерігалось нарощування політико-безпекового співробітництва авторитарних країн – тривав інтенсивний переговорний процес Росії з Іраном, КНДР, Білоруссю. У січні 2024 р. відбувся візит Лукашенка до Москви. Заплановано візит Путіна до Північної Кореї. У січні 2024 р. до БРИКС приєдналися Єгипет, Іран, Саудівська Аравія, ОАЕ та Ефіопія (Аргентина відмовилася від вступу). Розширення БРИКС можна розцінювати як намагання його лідерів, Китаю та Росії, сформувати потужну геополітичну противагу колективному Заходу.

¹ НАТО і ЄС підписали нову декларацію про співпрацю: врахували ризики з боку РФ. – УНІАН, 10 січня 2023 р., <https://www.unian.ua/world/nato-i-yes-pidpisali-novu-deklaraciju-pro-spivpracyu-vrahuvai-riziki-z-boku-rf-12104637.html>.

² Лідери США та Євросоюзу в спільній заяві підтвердили намір й надалі підтримувати Україну. – Радіо Свобода, 11 березня 2023 р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bayden-ssha-yevrosoyuz-pidtrymka-ukrayiny/32313192.html>.

³ Канада виступила з ініціативою чотиристороннього партнерства з Японією, Південною Кореєю та США проти КНР та РФ. – Інтерфакс-Україна, 20 березня 2023 р., <https://interfax.com.ua/news/political/898567.html>.

⁴ Демократії потрібна перемога вже зараз, вже цього року – Зеленський на Саміті за демократію. – Голос Америки, 29 березня 2023 р., <https://ukrainian.voanews.com/a/samite-za-demokratiu-baiden-zelensky/7027419.html>.

⁵ Спільна декларація про підтримку України. – Інтернет-представництво Президента України, 12 липня 2023 р., <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277>.

⁶ КНР, РФ та Іран почали військові навчання в Оманській затоці. – Дойче Велле, 15 березня 2023 р., <https://www.dw.com/uk/uknrf-ta-iran-pocali-vijskovi-navcanna-v-omanskij-zatoci/a-64996157>.

⁷ Зокрема, 1 березня 2023 р. О. Лукашенко і Сі Цзіньпін підписали «Спільну заяву КНР і Республіки Білорусь про подальший розвиток всепогодного і всебічного стратегічного партнерства між двома країнами у нову епоху». – Сайт МЗС Китаю, 1 березня 2023 р., https://www.fmprc.gov.cn/rus/zxxx/202303/t20230302_11033905.html.

Така тенденція поляризації світової спільноти поступово набирає обертів і перетворюється на провідний геополітичний тренд. Зокрема, згадані вище Саміт за демократію і об'єднання країн колективного Заходу довкола Вільнюської декларації G7, з одного боку, і водночас розширення БРІКС та зміцнення партнерства росії, Китаю, Ірану, КНДР, з іншого, є свідченням загострення конфронтації між демократичним і авторитарним угрупованнями, глобалізації їхньої боротьби за вплив на країни різних регіонів світу. Ця боротьба все більш помітно проявляється в різних сферах світової економіки, критично впливає на діяльність міжнародних організацій.

Загалом, є підстави стверджувати, що ескалація конфронтації на рівні «демократія-авторитаризм» визначатиме особливості та динаміку світових тенденцій у ближчій перспективі. Причому саме політико-безпековий фактор постає ключовим у процесі подальшого розмежування сучасного світу.

Очевидно, що зовнішня політика України реалізується з огляду на ці глобальні процеси поляризації, з урахуванням позицій країн-союзників з демократичного табору.

Девальвація глобальних і регіональних структур безпеки

Характеризуючи роль і ефективність міжнародних інституцій, зокрема структур безпеки, в контексті широкомасштабної війни в Європі, яку розв'язала рф, слід відзначити наступні важливі чинники і тенденції.

З одного боку, міжнародні організації продемонстрували політичну солідарність і підтримку України, засудили російську агресію. У десятирічний період, з лютого 2014 р. по лютий 2024 р., міжнародні структури ПАРЄ, ОБСЄ, ЄС, G7, НАТО, ГА ООН ухвалили низку резолюцій, заяв, декларацій з вимогами зупинити російську інтервенцію, вивести окупаційні війська і забезпечити територіальну цілісність України. Також солідарність з Україною продемонстрували інші чисельні міжнародні організації (від Всесвітньої організації охорони здоров'я до ГУАМ).

У 2022 р. активізувався процес політико-дипломатичної ізоляції країни-агресора, обмеження її участі у міжнародних структурах. Росію позбавили членства в Раді ООН з прав людини, виключили зі складу Ради Європи, Всесвітньої туристичної організації ООН, керівної Ради Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), позбавили головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Також росію у грудні 2023 р. не включили до керівних органів Організації із заборони хімічної зброї, Міжнародної морської організації. Дунайська комісія позбавила країну-агресора членства. Своєю чергою, призупинено участь рф в Міжнародній федерації журналістів та Міжнародній групі з протидії відмиванню брудних грошей (FATF).

Паралельно поширився процес політико-правової кваліфікації рф як країни-терориста. ПАРЄ, Європарламент і Парламентська Асамблея НАТО оголосили росію державою-спонсором тероризму. Зокрема, Європарламент у своїй резолюції (листопад 2022 р.) визнав рф державою-спонсором тероризму, закликав держави-члени ЄС до всеосяжної міжнародної ізоляції росії, підтримав розслідування скоєних нею злочинів і створення спеціального міжнародного трибуналу⁸.

З іншого боку, широкомасштабна війна в Україні, на жаль, довела неспроможність глобальних і регіональних інституцій безпеки забезпечити запобігання та подолання сучасних конфліктів і викликів на світовій арені, зокрема, адекватно відреагувати на російську агресію, зупинити злочини окупантів в Україні.

Діяльність ключової безпекової структури — Ради Безпеки ООН на українському напрямі заблокована країною-агресором. Де-факто росія перетворила РБ ООН на «дискусійний майданчик», на трибуну для маніпуляцій, розповсюдження фейків, відвертої брехні й абсурдних заяв (наприклад, на засіданні РБ ООН 28 жовтня 2022 р. представник рф в. небензя заявив про те, що в Україні у «біолабораторіях» нібито вирощують «бойових комарів»⁹).

⁸ Резолюція Європарламенту від 23 листопада 2022 р. про визнання РФ державою-спонсором тероризму. — (2022/2896 (RSP), [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/260974/1267924UK.pdf](https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/260974/1267924UK.pdf)).

⁹ Небензя в ООН заявив, що Україна виводила в Херсонській області «бойових комарів»: у мережі відреагували. Відео. — Oboz. Ua, 28 жовтня 2022 р., <https://news.obozrevatel.com/ukr/russia/nebenzya-v-oon-zayaviv-scho-ukraina-vivodila-u-hersonskij-oblasti-bojovih-komariv-v-merezhi-vidreaguvali-video.htm>.

Недієздатність цієї інституції ілюструє також те, що протягом жовтня 2023 р. після нападу ХАМАСу на Ізраїль, РБ ООН з чотирьох спроб не спромоглася ухвалити жодного спільного рішення. Були заблоковані як резолюція, підготовлена США, так і резолюція, яку просували Китай і росія¹⁰. Лише 15 листопада 2023 р. Рада Безпеки схвалила резолюцію із закликом до забезпечення гуманітарних пауз у Секторі Гази.

Слід констатувати, що в цілому ООН перебуває у кризовому стані через те, що її головна безпекова інституція паралізована правом вето країни-агресора, а рішення ГА ООН не є обов'язковими для виконання.

Варто додати, що гуманітарні місії ООН не мають доступу до окупованих територій. Зокрема, спеціальна місія ООН, створена для розслідування масового вбивства українських військовополонених в Оленівці (Донеччина, 29 липня 2022 р.) не отримала жодних результатів і згодом була ліквідована¹¹. У свою чергу малоефективною є діяльність ООН щодо незаконної масової депортації українських дітей до рф¹². При цьому Міжнародна комісія ООН з розслідування порушень в Україні не знайшла ознак геноциду рф проти української нації¹³.

У виступі на засіданні РБ ООН 20 вересня 2023 р. Президент України наголосив: «Ми маємо визнати: Організація в глухому куті щодо агресій. Людство вже не покладає надій на ООН... Вето в руках агресора — ось те, що загнало ООН у глухий кут»¹⁴. В. Зеленський запропонував три кроки реформування ООН. **Перший.** Генеральній Асамблеї ООН слід дати реальну можливість долати вето країни-постійного члена РБ ООН. **Другий.** Коло

постійних членів Ради безпеки має бути розширене за рахунок країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки тощо. **Третій.** Потрібно розробити систему запобігання та раннього реагування на агресію, спрямовану проти територіальної цілісності та суверенітету держав¹⁵.

Своєю чергою, девальвація впливу і авторитету ООН позначається й на вищій судовій інстанції — Міжнародному суді ООН, вага і значення рішень якого нівелюється тривалістю процедур їхнього ухвалення, браком механізмів реалізації, у т. ч. через кризу РБ ООН. Зокрема, ще 16 березня 2022 р. суд ООН зобов'язав росію припинити бойові дії в Україні. А наступного дня російська сторона заявила, що не згодна з таким рішенням і не буде брати його до уваги¹⁶. Своєю чергою, 23 січня 2024 р. суд ООН оголосив проміжне рішення щодо війни на Близькому Сході, згідно з яким Ізраїль має вжити заходів для уникнення дій, які були б рівнозначні геноциду. Але цей вердикт не знизив протистояння в регіоні та став предметом політичних спекуляцій.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі також перебуває у кризовому стані. Як і у випадку з РБ ООН, її діяльність із зупинення війни на континенті паралізована країною-агресором. Росія використовує членство в ОБСЄ для здійснення інформаційних диверсій, виправдання агресії, для підриву ефективності та руйнування цієї організації зсередини. Цьому чимало прикладів: а) в жовтні 2023 р. російська сторона заблокувала проведення засідання Форуму безпекового співробітництва ОБСЄ; б) рф, перебуваючи в ізоляції на засіданнях Постійної ради ОБСЄ, гальмувала ухвалення

¹⁰ Ізраїль та ООН. Чому генсек і резолюція викликали обурення. — Deutsche Welle, 31 жовтня 2023 р., <https://www.dw.com/uk/izrail-ta-onn-comu-rezolucia-genasamblei-ta-promova-genseka-viklikali-oburennja/a-67259547>.

¹¹ Омбудсмен: Україна ідентифікувала більшість тіл загиблих в Оленівці полонених. — Українська правда, 7 липня 2023 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2023/07/7/7410365/>.

¹² Офіс українського омбудсмена ще не отримав від ООН відповіді щодо списку депортованих РФ дітей. — Інтерфакс-Україна, 7 вересня 2023 р. — <https://interfax.com.ua/news/general/933556.html>.

¹³ Міжнародна комісія провела нове засідання щодо цього питання й заявила, що немає достатньої кількості доказів щодо «умислу злочинців». — УНІАН, 4 вересня 2023 р., <https://www.unian.ua/war/v-onn-znovu-nedobachili-chi-vchinita-rf-genocid-proti-ukrajinciv-12381984.html>.

¹⁴ Застосування права вето потребує реформування, і це може стати ключовою реформою ООН — виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. — Інтернет-представництво Президента України, 20 вересня 2023 р., <https://www.president.gov.ua/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuye-reformuvannya-i-ce-mozhe-85745>.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Росія не приймає рішення Міжнародного суду ООН про припинення агресії в Україні, заявляють у Кремлі. — Інтерфакс-Україна, 17 березня 2022 р., <https://interfax.com.ua/news/general/814848.html>.

важливих організаційно-кадрових і бюджетних рішень¹⁷; в) через участь російської делегації виник резонансний конфлікт під час зимової сесії ПА ОБСЄ (Відень, лютий 2023 р.).

Попри деструктивну та відверто нахабну позицію рф, керівництво ОБСЄ було змушене піти на компроміс з країною-агресором, і на саміті ОБСЄ (грудень 2023 р.) вдалося ухвалити паліативне рішення щодо пролонгації на 9 місяців мандатів генерального секретаря, директора БДІПЛ, комісара у справах національних меншин і утвердити головування Мальти на 2024 р.¹⁸

ОБСЄ намагається різними шляхами подолати/мінімізувати вплив рф. Зокрема, була запроваджена донорська польова місія в Україні, здійснюється моніторинг злочинів російської агресії, зокрема, насильницька депортація українських дітей до рф. Політично важливою є резолюція ПА ОБСЄ (липень 2023 р.) щодо визнання росії державою спонсором тероризму¹⁹.

Однак очевидно, що подальше членство росії в ОБСЄ і використання нею права вето веде організацію у глухий кут. В жовтні 2023 р. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба під час спільної пресконференції з Головою ОБСЄ Б. Османі, констатував: «...якщо ми хочемо врятувати ОБСЄ... нам потрібно виставити Росію за двері ОБСЄ»²⁰. У цьому контексті слід згадати, що питання участі делегації країни-агресора тривалий час перебувало на порядку денному постійного комітету Парламентської Асамблеї. Останнім часом тиск на росію посилювався і врешті-решт, в лютому 2024 р. москва заявила про призупинення членства в ПА ОБСЄ²¹.

Оцінюючи в цілому ефективність діяльності системи міжнародних інституцій, слід констатувати, що в умовах широко-масштабної війни, збільшення кризових

ситуацій, зростаючого протистояння демократичного світу й авторитарних країн виявився недієздатним (небезпечним) механізм консенсусу під час ухвалення важливих рішень в рамках РБ ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ тощо.

Чинний механізм ухвалення рішень є хронічною, складною проблемою, яка уповільнює і гальмує важливі рішення міжнародних інституцій. Це пояснюється розбіжностями в позиціях країн-членів, що спричинені внутрішньополітичною кон'юктурою, геополітичними орієнтаціями, зовнішніми впливами, амбіціями й особливостями політики окремих лідерів тощо. У цьому плані слід згадати тривале блокування Туреччиною та Угорщиною вступу Швеції до НАТО, спекуляції і шантаж Будапешта щодо фінансової допомоги ЄС Україні.

Підсумовуючи, слід відзначити два важливі моменти. По-перше, в сучасних реаліях глобальної поляризації світу, принцип консенсусу і, відповідно, право вето робить вразливим і послабленим альянс демократичних країн, порівняно з мобілізованими і централізованими авторитарними режимами. По-друге, консенсус веде у глухий кут систему міжнародних організацій, спричиняє їх неефективність і недієздатність щодо адекватних відповідей на актуальні виклики та загрози. На жаль, перспективи реформування діючої моделі ухвалення рішень нині виглядають досить проблематичними.

Протистояння США-Китай

Останнім часом загострювалася політико-дипломатична, фінансово-економічна конфронтація світових гравців — США та Китаю. Оцінюючи еволюцію цього протистояння, варто згадати деякі етапи ескалації. *Перше*. У вересні 2021 р. було ініційоване створення військово-політичного альянсу США, Великої Британії й Австралії (AUKUS) для протистояння КНР в Індо-Тихоокеанському

¹⁷ Росія повністю ізольована в ОБСЄ, теж намагається зірвати її роботу — Карпентер. — Укрінформ, 16 листопада 2023 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3787441-rosia-povnistu-izolovana-v-obse-toz-namagaetsa-zirvati-ii-robotu-karpenter.html>.

¹⁸ Росія розблокувала прийняття кадрових рішень в ОБСЄ: є проміжні домовленості. — Європейська правда, 1 грудня 2023 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2023/12/1/7431245/>.

¹⁹ ПА ОБСЄ визнала РФ спонсором тероризму, а «вагнерівців» — терористами. — УНІАН, 4 липня 2023 р., <https://www.unian.ua/world/pa-obsye-viznala-rf-sponsorom-terorizmu-a-naymanciv-pvk-vagnera-teroristami-12317565.html>.

²⁰ Для порятунку ОБСЄ треба виставити росію за двері — Кулеба. — Укрінформ, 16 жовтня 2023 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3774612-dla-poratunku-obse-treba-vistaviti-rosiu-za-dveri-kuleba.html>.

²¹ Росія заявила, що покине Парламентську асамблею ОБСЄ до 21 лютого. — Сайт NV.UA, 13 лютого 2024 р., <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pa-obsye-rosiya-pokine-parlamentsku-asambleyu-do-21-lyutogo-50392418.html>.

регіоні. Згодом різко підвищив напругу у відносинах Вашингтона та Пекіна візит спікера Палати представників Конгресу США Н. Пелосі у Тайвань (серпень 2022 р.). Друге. Нова «Стратегія національної безпеки США» (жовтень 2022 р.) розглядає Китай як найбільшу небезпеку та єдину світову потугу, яка «здатна і має намір змінити увесь міжнародний порядок». Як зазначається в документі, Пекін прагне зробити світ більш залежним від себе²². Водночас симптоматичним фактом є те, що у лютому 2023 р. в Конгресі США розпочав роботу новий Спеціальний комітет з питань стратегічної конкуренції між США і КНР. Третє. Останнім часом помітним є посилення антиамериканської риторики керівництва КНР на фоні активної мілітаризації Китаю — у державному бюджеті КНР на 2023 р. військові витрати зросли на 7,5% порівняно з 2022 р.²³ Пекін посилює військову присутність у тайванській протоці. Водночас США здійснюють воєнно-фінансову підтримку Тайбею²⁴. Загалом ускладнили ситуацію президентські вибори у Тайвані, на яких 13 січня 2024 р. переміг «небажаний» для Китаю кандидат від правлячої Демократичної прогресивної партії (DPP) Лай Чінг-те.

Очевидно, що подальша ескалація конфлікту довкола Тайваню містить небезпеку силового китайсько-американського конфлікту з непередбачуваними наслідками.

Безумовно, позитивним фактом є зустріч лідерів США і Китаю на полях саміту Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва в Сан-Франциско (листопад 2023 р.). За словами Дж. Байдена, вдалося досягти «важливого прогресу», зокрема у сфері боротьби з наркотиками, у відновленні діалогу між військовими, у співробітництві у сфері штучного інтелекту тощо²⁵. Однак ці

переговори не призвели до «прориву» у американсько-китайських відносинах і не знизили рівень напруги.

Загалом китайсько-американський конфлікт має ознаки системної глобальної кризи. У гостру політико-економічну конфронтацію між Вашингтоном і Пекіном втягнуті окремі країни та регіони світу. Ареною такого протистояння дедалі більше стають країни Південно-Східної та Центральної Азії, Близького Сходу, Африки, Латинської Америки²⁶.

Гостра конфронтація між двома стратегічними партнерами України (цей статус США і Китаю зафіксовано у чинній «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України»²⁷) не ставить перед Києвом проблему вибору. США є важливим союзником України, ініціатором санкційного фронту проти країни-агресора. Водночас війна довела очевидну невідповідність політики Китаю засадам і формату стратегічного партнерства з Україною. Зокрема, КНР: а) посідає нейтральну позицію щодо війни в Україні, висувачи декларативні миротворчі ініціативи та вважаючи війну «українською кризою»²⁸; б) активно підтримує і розвиває стратегічні відносини з країною-агресором, зміцнює з росією політико-дипломатичний діалог і фінансово-економічне співробітництво; в) уникає контактів на вищому і високому рівнях з Києвом і не підтримує українські ініціативи на світовій арені та проукраїнські резолюції в G20, ГА ООН і Раді Безпеки.

Такі обставини, з одного боку, спонукають українську дипломатію діяти у відносинах з Китаєм з урахуванням американських інтересів і потреб у протистоянні світовій експансії Пекіну. А з іншого — зумовлює різні моделі політики України та рівень міждержавних

²² Нова безпекова стратегія США: як 2022 р. змусив Білий дім змінити оцінку ризиків. — Європейська правда, 20 жовтня 2022 р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/20/7149016/>.

²³ Китай різко збільшив військовий бюджет: готується протистояти США. — УНІАН, 5 березня 2023 р., <https://www.unian.ua/world/kitay-aktivno-ozbroyuetsya-gotuyuchis-do-viyini-za-tayvan-12167790.html>.

²⁴ «Фортеця Тайвань»: як США тишком озброюють до зубів країну, яку вони не визнають. — BBC, 6 листопада 2023 р., <https://www.bbc.com/ukrainian/features-67334959>.

²⁵ Байден назвав три важливі досягнення на переговорах із Си. — Укрінформ, 16 листопада 2023 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3787440-bajden-nazvav-tri-vazlivi-dosagnenna-na-peregovorah-iz-si.html>.

²⁶ Більш детально див.: Роль і місце України в перспективних європейській та євроатлантичній системах безпеки. — Центр Разумкова, Київ, 2022 р. с. 4-9., https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf.

²⁷ Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. — Інтернет-представництво Президента України, <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>.

²⁸ Позиція щодо політичного врегулювання української кризи. — Укрінформ, 24 лютого 2023 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3674373-mzs-kitau-opublikovalo-poziciu-sodo-vreguluvanna-ukrainskoi-krizi-z-12-punktiv.html>.

відносин на американському та китайському напрямках.

Війна на Близькому Сході

Масована атака бойовиків ХАМАС по Ізраїлю 7 жовтня 2023 р. спричинила новий спалах ескалації палестино-ізраїльського конфлікту. У відповідь на цю терористичну акцію армія Ізраїлю ЦАХАЛ запровадила військову операцію в Секторі Гази з метою знищення інфраструктури терористів²⁹. Ескалація бойових дій викликала широкий міжнародний резонанс, однак реакція країн регіону та світових гравців була різною. Зокрема, ЄС і США засудили терористичний напад ХАМАСу. Дж. Байден 19 жовтня 2023 р. звернувся до нації з промовою, в якій порівняв ХАМАС і путіна, зазначивши, що «вони мають спільне: вони обидва хочуть повністю знищити сусідню демократію»³⁰. А лідер Туреччини висловив солідарність з Палестинською автономією і назвав Ізраїль «терористичною державою»³¹. Своєю чергою, Генеральна Асамблея і Рада безпеки ООН ухвалили резолюції з закликами до припинення вогню і забезпечення гуманітарних пауз у Секторі Гази.

На початку 2024 р. відбувся новий виток ескалації бойових дій на Близькому Сході. 12 січня західна коаліція (США, Велика Британія, Канада та ін.) після безрезультатних закликів і попереджень Ємену розпочала масштабну військову операцію проти бойовиків-хуситів, які атакували торгові судна в Червоному морі. Своєю чергою, ЄС планує організувати військово-морську місію для захисту судноплавства в цьому регіоні. Водночас активізувалися локальні бойові дії в Сирії, Ємені, Йорданії. Цей збройний конфлікт має небезпеку розширення.

Війна на Близькому Сході, ініційована Іраном, має геополітичний вимір і містить небезпечні наслідки, які тією чи іншою мірою

стосуються України. **По-перше**, з початком масштабної війни на Близькому Сході, де-факто виник «другий фронт», що відволікає увагу і ресурси стратегічних партнерів України – США, ЄС, НАТО. Попри численні заяви Вашингтона і Брюсселя про те, що палестино-ізраїльський конфлікт не вплине на підтримку України, очевидно, що війна у Близькосхідному регіоні на певний час стала пріоритетом і головною темою у світовому дискурсі та де-факто є пріоритетною політико-дипломатичною, військово-фінансовою проблемою для колективного Заходу.

По-друге, війна посилює політичну нестабільність і конфліктність на теренах ЄС. В листопаді 2023 р. в ряді країн Європи, зокрема, у Великій Британії, Франції, Ірландії, Бельгії, Італії відбулись масові демонстрації на підтримку Палестини³². Причому реакція місцевої влади була різною. Єврокомісія виступила із заявою, у якій констатувала небезпечний сплеск антисемітизму в багатьох країнах Європи, засудила екстремістські акції і висловила підтримку єврейським общинам в ЄС³³. Така ситуація загрожує активізацією на теренах Європи угруповань ісламських фундаменталістів, здійсненням терористичних акцій. Зокрема, Федеральне відомство з охорони конституції Німеччини (BfV) в листопаді 2023 р. виступило із заявою про зростання рівня загрози терактів у країні на тлі війни на Близькому Сході³⁴.

По-третє, близькосхідна війна, з одного боку, ініціює і посилює суперечності серед країн світу, зокрема, держав Глобального Півдня, на підтримку яких розраховує Україна, просуваючи ініціативу проведення Глобального саміту Формули миру. Американська допомога Ізраїлю неоднозначно і в низці випадків негативно сприймається окремими арабськими, африканськими країнами, що формує сприятливий фон для російської пропаганди, яка експлуатує тему «американського імперіалізму». Це може

²⁹ ХАМАС заявив, що повторюватиме атаки, поки не знищить Ізраїль. – Українська правда, 2 листопада 2023 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2023/11/2/7426818/>.

³⁰ Байден: ХАМАС і Путін мають спільну мету «знищити сусідню демократію». – Українська правда, 20 жовтня 2023 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2023/10/20/7424922/>.

³¹ Ердоган у зв'язку з подіями в Газі назвав Ізраїль терористичною державою. – Інтерфакс, 15 листопада 2023 р., <https://interfax.com.ua/news/political/947798.html>.

³² В багатьох країнах 11 листопада відбулись акції на підтримку палестинців. – Радіо Свобода, 12 листопада 2023 р., <https://www.svoboda.org/a/vo-mnogih-stranah-mira-11-noyabrya-proshli-aktsii-v-podderzhku-palestintsev/32680844.html>.

³³ Сайт Єврокомісії – https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_5527.

³⁴ У Німеччині попередили про підвищений ризик терактів через війну на Близькому Сході. – Європейська правда, 29 листопада 2023 р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/29/7174571/>.

опосередковано вплинути й на ставлення деяких країн щодо війни в Україні

Внутрішні процеси в США

Ситуація, що виникла наприкінці 2023 – початку 2024 рр. довкола ухвалення ініційованої Президентом США фінансової підтримки України обсягом \$60 млрд є тривожним сигналом для Києва. Палата представників Конгресу, яка контролюється республіканцями на чолі з трампістом М. Джонсоном, тривалий час блокувала воєнну допомогу Україні. Загалом, позиції республіканців, які пов'язували ухвалення підтримки Києва з реформою міграційної політики, по суті перетворювали «українське питання» на засіб тиску на президента та інструмент передвиборчої боротьби. Заклики та звернення Білого дому до республіканців-конгресменів і переговори Дж. Байдена з керівництвом Конгресу тривалий час не мали результату. Врешті-решт, після тривалих дебатів, Сенат США 13 лютого 2024 р. ухвалив окремий двопартійний законопроект щодо воєнно-фінансової допомоги Україні, Ізраїлю і Тайваню, однак, на жаль, спікер Палати представників проігнорував це рішення, оголосивши канікули до кінця лютого, що виглядає явним демаршем.

Водночас Д. Трамп закликав Конгрес взагалі відмовитися від допомоги іншим країнам. За його словами: «жодних грошей у формі іноземної допомоги не має надаватися жодній країні, якщо це тільки не робиться у вигляді позики...»³⁵.

З огляду на складну ситуацію, речник Державного департаменту США М. Міллер був змушений ще на початку січня 2024 р. заявити про можливе скорочення воєнної допомоги Україні: «Ми будемо продовжувати підтримувати Україну... Це не означає, що ми продовжуватимемо підтримувати її на тому ж рівні військового фінансування, що й у 2022 і 2023 рр.»³⁶.

Загалом, конфлікт довкола українського питання мав як локальний резонанс, так і більш довгострокові наслідки, у т. ч. з огляду на наближення президентських виборів у США. Слід звернути увагу на те, що Д. Трамп упевнено перемагає у праймеріз серед республіканців-претендентів на президентську посаду. Водночас, за результатами останніх досліджень (січень 2024 р.), лідер республіканців випереджає Дж. Байдена за рейтингом підтримки³⁷. Отже, з огляду на непередбачуваність Д. Трампа, конгресмени США небезпідставно внесли до Закону про національну оборону положення, яким забороняється будь-якому президенту США виходити зі складу НАТО без схвалення Конгресу³⁸.

Попри публічні декларації підтримки України, в американському державно-політичному істеблішменті помітні стримано-скептичні настрої щодо перспектив війни в Україні. За неофіційною інформацією, нині керівництво США розробляє стратегію допомоги Україні переважно оборонного характеру, яка буде зосереджена не на звільненні окупованих територій, а на відбитті російських наступів та довгострокових перспективах – зміцнення збройних сил та економіки України³⁹.

Загалом, динаміка внутрішніх процесів у США містить ряд проблем і викликів як для України, так і в більш ширшому контексті. З одного боку, перспективи обмеження підтримки Україні з боку США створюють несприятливий фон для переговорів щодо Угоди про співробітництво у сфері безпеки, і водночас є негативним сигналом для інших країн-партнерів, зокрема, учасників групи «Рамштайн». При цьому, ускладнення з допомогою Києву є стимулюючим чинником для країни-агресора, яка розраховує на «втому» союзників України у «війні на виснаження» і можливу зміну зовнішнього курсу США внаслідок президентських виборів (про це нижче).

³⁵ Трамп закликав республіканців не підтримувати пакет зовнішньої допомоги в Сенаті. – Укрінформ, 11 лютого 2024 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3825570-tramp-zaklikav-respublikanciv-ne-pidtrimuvati-paket-zovnisnoi-dopomogi-v-senati.html>.

³⁶ Суспільне. Новини. Від 4 січня 2024 р., <https://suspilne.media/654372-ssa-ne-pidtrimuvatimut-vijskove-finansuvanna-ukraini-na-minulomu-rivni-adze-v-comu-nemae-potrebi-miller/>.

³⁷ Опитування Reuters: Трамп збільшив відрив від Байдена. – Європейська правда, 25 січня 2024 р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/25/7178235/>.

³⁸ Конгрес заборонив будь-якому президенту в односторонньому порядку «виводити» США з НАТО. – УНІАН, 15 грудня 2023 р., <https://www.unian.ua/world/kongres-zaboroniv-bud-yakomu-prezidentu-v-odnostoronnomu-poryadku-vivoditi-ssha-z-nato-12484566.html>.

³⁹ U.S. war plans for Ukraine don't foresee retaking lost territory. January 26, 2024. – The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2024/01/26/ukraine-war-plan-biden-defense/>.

Для Києва збереження політичного партнерства і воєнно-фінансової допомоги з боку США є пріоритетом і важливою умовою забезпечення консолідованого міжнародного протистояння країні-агресору.

Виборчі процеси в країнах-партнерах і міжнародних інституціях

У 2024 р. заплановані парламентські та президентські вибори у понад 70 країнах — зокрема, у США, Індії, Великій Британії, ряді країн Європи, Латинської Америки, Африки, Близького Сходу тощо⁴⁰. Масштабна ротація світового державно-політичного істеблішменту тією чи іншою мірою позначатиметься як в цілому на геополітичній ситуації, так й на двосторонніх відносинах України з країнами-партнерами. Оцінюючи ці процеси, слід звернути увагу на наступні важливі обставини. **По-перше**, т. зв. «вибори» в окремих країнах — росія, білорусь, Іран, КНДР — не є вільними, демократичними, конкурентними в умовах узурпації влади тоталітарними репресивними режимами. Ідеться скоріше про проведення формальних плебісцитів з підтримки діючої влади із заздалегідь відомими результатами без кваліфікованого міжнародного спостереження. Такі «вибори» ще більш поглиблюють вододіл між демократичним і авторитарним світом. **По-друге**, в ряді держав результати виборів навряд чи суттєво позначаться на зовнішній політиці країн і двосторонніх відносинах з Україною тощо. Зокрема, ідеться про Індію, деякі африканські та латиноамериканські країни тощо.

По-третє, очевидно, що на фоні боротьби між демократичним і авторитарним світом, виборчі кампанії в різних регіонах стануть об'єктом втручання, інформаційної агресії з боку авторитарних держав (насамперед росії). Зокрема, на цій небезпеці наголошує американська сторона і керівництво ЄС⁴¹. У жовтні 2023 р. США

оприлюднили звіт американської розвідки, де зазначається, що РФ протягом 2020–2022 рр. здійснювала пряме втручання у виборчі процеси в дев'яти країнах, і ще 17 держав стали мішенню для маніпуляцій і інформаційних спецоперацій⁴².

Очевидно, що виборчі кампанії в різних країнах мають значення й інтерес для України, але серед найбільш важливих слід виокремити наступні.

Президентські вибори в США (листопад 2024 р.) мають стратегічно важливе значення і для України, і для світової політики в цілому. Для України вага виборів обумовлена тим, що від США здійснювалася основна воєнно-фінансова допомога, і Вашингтон є інтегруючим центром міжнародного протистояння російській агресії в Україні. У цьому плані не можуть не викликати занепокоєння популістські суперечливі заяви Д. Трампа щодо можливості завершити війну протягом доби. Нині на фоні тривалого блокування воєнно-фінансової допомоги Україні, адміністрація Байдена намагається покласти на республіканців відповідальність за локальні перемоги росії на фронті. У відповідь, команда Трампа звинувачує Білий дім у «нерішучості» на українському напрямі. Є підстави прогнозувати, що мірою наближення виборів ситуація на американському треку для України буде ускладнюватися, у т. ч. зростатиме небезпека активного використання української теми, зокрема, допомоги Києву у передвиборчій боротьбі⁴³.

В європейському істеблішменті посилюються песимістичні прогнози у випадку перемоги Д. Трампа. Зокрема, ідеться про загрозу дестабілізації євроатлантичного альянсу, самоізоляцію США, дистанціювання Вашингтону від подій в Європі тощо. Широкий негативний резонанс викликали нещодавні передвиборчі заяви Д. Трампа

⁴⁰ 2024 — рік виборів у світі. Де вони надважливі для України. — BBC-Україна, 13 січня 2024 р., <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cj5gglj2z8jo>.

⁴¹ Боррель: 2024-й — рік виборів у світі. Вони стануть мішенню для Росії та її дезінформації. — Liga.net, 24 січня 2024 р. — <https://news.liga.net/ua/politics/news/borrel-2024-rik-rik-vyboriv-u-sviti-vony-stanut-mishenniu-dlia-rosii-ta-ii-dezinformatsii>.

⁴² США розповіли понад 100 країнам про втручання Росії у вибори в усьому світі. — Європейська правда, 21 жовтня 2023 р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/21/7171888/>.

⁴³ Зокрема, в грудні 2023 р. Палата представників Конгресу США дала дозвіл на розслідування у справі про імпічмент Дж. Байдена. Ідеться про звинувачення, що він неналежно отримав вигоду від бізнес-діяльності за кордоном свого сина Х. Байдена, зокрема в Україні.

про те, що він заохочував би росію до нападів на ті країни НАТО, які роблять недостатні внески в оборону⁴⁴.

Вибори до Європарламенту (червень 2024 р.) стануть викликом і випробуванням єдності Євросоюзу. Виборча кампанія відбуватиметься на фоні війни в Європі та під впливом складних політичних, соціально-економічних процесів у країнах ЄС. Водночас з великою ймовірністю можна передбачати масоване російське втручання, намагання дезорієнтувати громадську думку, посилити недовіру до інституцій ЄС. За попередніми оцінками, коаліція центристських сил (у т. ч. Європейська народна партія, соціалісти і демократи) утримує провідні позиції⁴⁵. Однак ймовірним є зміцнення впливу правого альянсу «Ідентичність і демократія» (ID). Експерти Європейської ради з міжнародних відносин (ECFR) у останньому дослідженні (січень 2024 р.) прогнозують на виборах до Європейського парламенту суттєве посилення представництва «антиєвропейських популістських партій» правого ґатунку і помітне «поправління» Європарламенту в цілому⁴⁶.

Отже, вибори в ЄС містять виклики для Києва — з одного боку, реальною є небезпека значного зміцнення в Європарламенті недружніх до України сил, що блокуватимуть підтримку нашої країни. З іншого — зміна складу та керівництва Єврокомісії в період переговорного процесу є як шансом, так і проблемою для нашої країни. У цьому контексті слід звернути увагу й на вибори у червні 2024 р. нового Президента Європейської Ради.

Вибори в окремих країнах Європи. В цілому є підстави прогнозувати, що виборчі кампанії у Великій Британії, Литві, Чехії, Румунії, Ісландії, Північній Македонії загалом не спричинять загрози і викликів відносинам з Україною. Зокрема, ймовірна зміна влади у Великій Британії не спричинить

перегляду політики Лондона на українському напрямі. З іншого боку, результати виборів президента Словаччини в березні 2024 р. навряд чи кардинально вплинуть на позиції діючого глави уряду Р. Фіцо.

Однак найбільш проблемними і для України, і для ЄС в цілому можуть стати парламентські вибори в Австрії та Бельгії. Нині в Австрії, згідно з останніми опитуваннями, набуває популярності ультраправа Австрійська партія свободи (Г. Кікль), яка виступає з антиукраїнських позицій, заперечує вступ України до ЄС, вважає непотрібними санкції проти росії і підтримує ідеї національного ізоляціонізму. Своєю чергою, ускладнення соціально-економічної ситуації в Бельгії, міграційне навантаження, регіональні національно-культурні розбіжності створюють сприятливі умови для збільшення впливу праворадикальних євроскептичних і сепаратистських сил (зокрема, партії «Фламандський інтерес» (Vlaams Belang)).

Молдова. Ускладнюють внутрішні процеси в Молдові соціально-економічні проблеми, наявність в соціумі помітних проросійських настроїв, дестабілізуючий «фактор Придністров'я» і Гагаузької автономії. Також рф намагається дестабілізувати ситуацію в республіці шляхом політико-економічного тиску, організації провокацій, публічних акцій протесту маргінальних політичних сил. За даними Служби інформації та безпеки Молдови, останнім часом росія витратила понад \$55 млн на дестабілізацію ситуації в країні⁴⁷.

Вирішальне значення для країни матимуть президентські вибори, що відбудуться восени 2024 р. одночасно з референдумом про вступ Молдови до ЄС. Очевидно, що Москва докладатиме неабияких зусиль для усунення президента М. Санду, організації проросійського реваншу за допомогою партії соціалістів І. Додона і блокування проєвропейського курсу країни. Для України

⁴⁴ Трамп заохочував би росію до нападів на країни НАТО, які мало платять на оборону. — Укрінформ, 11 лютого 2024 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3825655-tramp-zaohocuvav-bi-rosiu-do-napadu-na-kraini-nato-aki-malo-platat-u-bilomu-domi-vidreaguvali.html>.

⁴⁵ Праві партії мають шанс на значний успіх на виборах в ЄС у 2024 р. — Politico. УНІАН, 9 серпня 2023 р., <https://www.unian.ua/world/vibori-do-yevroparlamentu-2024-opituvannya-prorokuyut-uspih-pravomu-krilu-12355581.html>.

⁴⁶ Різкий поворот праворуч: прогноз на вибори до Європарламенту. — Eureporter, 25 січня 2024 р., <https://uk.eureporter.co/politics/european-parliament-2/2024/01/25/a-sharp-right-turn-a-forecast-for-the-2024-european-parliament-elections/>.

⁴⁷ РФ витратила понад \$55 млн на дестабілізацію в Молдові — глава СІБ. — Суспільне. Новини, 3 листопада 2023 р., <https://suspiilne.media/609199-rf-vitratila-ponad-55-mln-na-destabilizaciju-v-moldovi-glava-sib/>.

стратегічно важливим є політична стабільність і зміцнення євроінтеграційного курсу Кишинєва, що унеможливиловатиме плани Москви відкрити в Молдові «другий фронт» проти України.

Грузія. Країна переживає період внутрішньої нестабільності, що супроводжується процесом поступового обмеження демократичних прав і свобод, узурпацією влади правлячою партією «Грузинська мрія», яка здійснює недружню до України політику. Ускладнює ситуацію в Грузії: вплив проросійського олігарха Б. Іванішвілі (який наприкінці грудня 2023 р. знову очолив провладну партію), гальмування процесу євроінтеграції країни, проросійський дрейф офіційного Тбілісі. Надання Грузії статусу кандидата на вступ до ЄС є скоріше геополітично мотивованим кроком Брюсселя для зупинення проросійського дрейфу Тбілісі та підтримки проєвропейських настроїв громадян Грузії. Подальший вектор розвитку Грузії визначать парламентські вибори (26 жовтня 2024 р.), на яких основна боротьба розгортатиметься між «Грузинською мрією» Б. Іванішвілі та опозиційними партіями. Результати цих виборів матимуть важливе значення у т. ч. з огляду на те, що новий парламент спільно з представниками регіонів обиратиме президента Грузії.

Регіональні проблеми та виклики

Процеси регіонального рівня мають різний масштаб і важливість для України і, відповідно, різний вплив на її зовнішню політику. Очевидно, неможливо окреслити всю картину зовнішніх подій і тенденцій, так чи інакше пов'язаних з Україною. Проте слід виокремити деякі з них, які найбільш помітні на українському треку та мають значення для Києва.

Європейський Союз. Серед актуальних проблем на теренах ЄС, що мають безпосередній вплив на Україну, слід відзначити:

✓ **Зростання у країнах ЄС політичної нестабільності, суспільної недовіри до традиційних демократичних інститутів**

і активізація праворадикальних сил, що обумовлене економічними труднощами, спричиненими війною, соціальним розшаруванням, комплексом внутрішніх етнічно-демографічних факторів, а також міграційним навантаженням, у т. ч. через масштабний приплив біженців з України (понад 4 млн отримали статус тимчасового захисту). Саме соціально-економічна проблематика – поступове накопичення «ресурсної втоми» в економіці ЄС від тривалої війни і зростання в соціумі критичного ставлення до припливу біженців – провокує сплеск популізму, політичну турбулентність, підживлює євроскептичність, ксенофобські настрої і формує суспільний запит на «сильну владу». Це чинник загального характеру, який є причиною і каталізатором ускладнень і кризових явищ в євроспільноті.

✓ **Локальний реванш праворадикальних сил** є проблемою для ЄС і викликом для Києва (ця тенденція обумовлена загостренням згаданих вище політичних, соціально-економічних проблем). Зокрема, ідеться про прихід до влади у Словаччині за підсумками парламентських виборів (жовтень 2023 р.) нового уряду на чолі з правим популістом Р. Фіцо⁴⁸. (Хоча згодом радикалізм Р. Фіцо вдалося дещо знизити через вплив лідерів країн ЄС та ініційований Києвом продуктивний діалог з Братиславою). Своєю чергою, у листопаді 2023 р. на парламентських виборах у Нідерландах перемогла ультраправа «Партія свободи» (PVV) на чолі з Г. Вілдерсом, який не підтримує подальшу передачу зброї Україні, виступає проти розширення ЄС і вітає політику В. Орбана, яка суперечить зовнішньополітичному курсу ЄС.

Тривожним симптомом є те, що за результатами згаданого вище дослідження Європейської ради з міжнародних відносин (ECFR), станом на січень 2024 р., праві популістські партії посідають провідні позиції в ряді країн ЄС, зокрема в Австрії, Бельгії, Франції, Угорщині, Нідерландах, Словаччині тощо⁴⁹. У цьому контексті варто зазначити, що наприклад, ілюстрацією усвідомлення європейською громадськістю реальної небезпеки правого реваншу стали тривалі масові

⁴⁸ Націоналісти в уряді Словаччини критикують Фіцо за нібито підтримку України на саміті ЄС. – Європейська правда, 6 листопада, 2023 р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/6/7172893/>.

⁴⁹ Різкий поворот праворуч: прогноз на вибори до Європарламенту. – Eureporter, 25 січня 2024 р., <https://uk.eureporter.co/politics/european-parliament-2/2024/01/25/a-sharp-right-turn-a-forecast-for-the-2024-european-parliament-elections/>.

протести в ФРН проти «Альтернативи для Німеччини», які наприкінці січня 2024 р. охопили всю країну⁵⁰.

Отже, активізація деструктивних правих сил підриває європейську єдність, містить як загрозу загострення внутрішніх проблем в ЄС, так і небезпеку блокування допомоги Україні у протистоянні російській агресії та загалом руху Києва до членства в ЄС.

✓ **Небезпечна тенденція обтяження відносин України з окремими країнами ЄС локальними проблемами та конфліктами** ускладнює рух Києва до Євросоюзу. Зокрема, влітку 2023 р. Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія та Болгарія запровадили обмеження на експорт чотирьох категорій української сільськогосподарської продукції, які тривають донині. Це є недружнім кроком і суперечить: а) Регламенту ЄС про тимчасову лібералізацію торгівлі з Україною; б) положенням зони вільної торгівлі Україна-ЄС; в) рішенням Єврокомісії щодо скасування цього ембарго.

Водночас на початку січня 2024 р. новий Міністр сільського господарства Польщі Ч. Секерський заявив, що польське ембарго на українську продукцію буде безстроковим. А Єврокомісар з питань сільського господарства Я. Войцеховський 5 січня 2024 р. виступив із ініціативою запровадження ряду обмежень на українську продукцію при пролонгації регламенту ЄС про лібералізацію торгівлі з Україною у 2024 р.⁵¹ Паралельно міністри сільського господарства Болгарії, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини звернулися до Єврокомісії з вимогами введення імпорتنих мит на українське зерно⁵².

Своєю чергою, ще на початку листопада 2023 р. польські перевізники заблокували ряд пунктів пропуску на кордоні з Україною, вимагаючи відновлення старої системи видачі дозволів для роботи в ЄС для українських перевізників, що є неприйнятним для України⁵³. Згодом до поляків приєдналися перевізники Словаччини та Угорщини.

Новий виток ескалації блокади на українсько-польському кордоні, за ініціативи польських фермерів, розпочався у лютому 2024 р., що збільшило економічні втрати для обох сторін⁵⁴, додало напруги у відносини Варшави та Києва, поглибило проблему вантажних перевезень через західні кордони України тощо.

Такі недружні дії сусідніх країн набули небезпечного характеру в умовах російської транспортної блокади, на фоні обмеження зовнішньої фінансово-економічної допомоги та активізації бойових дій на фронті. Своєю чергою, певні ознаки шантажу мали заяви керівництва польського МЗС, мовляв, без вирішення питань ексгумації останків поляків на території України їй «годі мріяти про вступ до Європейського Союзу»⁵⁵.

Але говорячи про проблеми (переважно економічного характеру) у відносинах з деякими східноєвропейськими країнами, слід окремо відзначити недружню/ворожу політику нинішнього керівництва Угорщини щодо України, спрямовану на дискредитацію і блокування євроінтеграції Києва і водночас на підтримку відносин з країною-агресором.

Київ, з огляду на наближення переговорного процесу про вступ до ЄС, змушений

⁵⁰ У Німеччині десятки тисяч людей знову вийшли на протести проти ультраправих – фото. – Радіо Свобода, 21 січня 2024 р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-protesty-proti-pravykh/32785637.html>.

⁵¹ Польський комісар ініціює обмеження імпорту в ЄС українського цукру та м'яса птиці. – Укрінформ, 5 січня 2024 р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3809627-polskij-evrokomisar-iniciue-obmezenna-importu-u-es-ukrainskogo-cukru-ta-masa-ptici.html>.

⁵² П'ять східних країн ЄС знову просять Єврокомісію повернути мита на українське зерно. – Європейська правда, 15 січня 2024 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2024/01/15/7437362/>.

⁵³ Україна закликає польських перевізників припинити блокаду кордону. – Європейська правда, 6 листопада 2023 р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/6/7172943/>.

⁵⁴ Блокада кордону: українська економіка вже зазнала €400 млн збитків – асоціація. – Економічна правда, 22 листопада 2023 р., <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/22/706882/>.

⁵⁵ В МЗС Польщі заявили, що без домовленості про ексгумацію України «годі мріяти» про ЄС. – Європейська правда, 7 листопада 2023 р., <https://www.pravda.com.ua/news/2023/11/7/7427705/>.

уникати загострення відносин з країнами-сусідами, намагаючись знайти компромісне вирішення існуючих проблем. Отже, українська сторона активізувала переговорний процес зі Словаччиною та Угорщиною. Наприкінці січня 2024 р. відбулись переговори голів урядів України та Словаччини, за підсумками яких підписано спільну заяву за підтримку євроінтеграції України⁵⁶. Паралельно відбулись консультації на рівні керівництва зовнішньополітичних відомств України та Угорщини.

Однак є підстави прогнозувати, що згадані вимоги та претензії країн-партнерів будуть висунуті Україні в ході переговорів про вступ до ЄС, у т. ч. з метою вирішення на їхню користь проблем у двосторонніх відносинах та мінімізації конкурентного впливу України (зокрема в аграрному і транспортному секторах) на ринках ЄС.

✓ **Чинний механізм консенсусного ухвалення рішень є небезпечною хронічною проблемою ЄС** і фактором гальмування української євроінтеграції. Ця проблема, яка окреслювалася вище в контексті ефективності міжнародних інституцій, має прямий вплив на подальші перспективи української євроінтеграції. Право вето використовується окремими країнами-членами для шантажування офіційного Брюсселя, просування власних кон'юнктурних інтересів. У щорічних промовах «Про становище ЄС» нинішньої Президентки Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн (як і у відповідних виступах її попередників) наголошувалося на пріоритетності зміни системи голосування в ЄС і внесенні відповідних коректив до базових документів ЄС, зокрема Лісабонського договору⁵⁷. Ідеться про перехід до голосування за принципом кваліфікованої більшості. Однак це питання тривалий час залишається на порядку денному керівництва Євросоюзу і, з огляду на нинішні реалії, має мало шансів для вирішення. (Те, що Європейській Раді спільними зусиллями вдалося двічі подолати спротив Угорщини й ухвалити важливі рішення про відкриття переговорів про вступ України до ЄС і виділення €50 млрд макрофінансової допомоги, означає лише ситуаційну, тактичну перемогу і, на жаль, принципово не

вирішує проблему шантажу правом вето з боку окремих держав-членів ЄС).

Балкани. Складною залишається ситуація у Балканському регіоні, де спостерігається внутрішньополітична нестабільність, ускладнення соціальних проблем, перманентні загострення міжетнічних конфліктів. Попри зусилля офіційного Брюсселя, триває конфронтація Сербія-Косово. У Сербії помітні проросійські настрої, орієнтації на підтримку партнерства з країною-агресором, що суперечить зовнішньому курсу Брюсселя. Водночас перемога на позачергових парламентських виборах у грудні 2023 р. провладної Сербської прогресивної партії (SNS) Президента О. Вучича призвела до ускладнення внутрішньої ситуації та загострення протистояння влади і опозиції.

Загалом, для ЄС цей регіон є вразливим і проблемним, у т. ч. з огляду на повільність і суперечливість євроінтеграційних процесів в Боснії та Герцеговині, Північній Македонії, Сербії, Чорногорії тощо. Водночас Балкани знаходяться у фокусі гібридної агресії росії, яка намагається культивувати проросійські настрої, підвищувати внутрішньополітичне протистояння, провокувати міжетнічні конфлікти та підтримувати радикальні сепаратистські сили. В грудні 2023 р. ЄС надав Боснії і Герцеговині статус кандидата на вступ до Євросоюзу, у т. ч. з метою запобігання російському впливу.

Білорусь. Загрозою для Європи та України є агресивний непередбачуваний режим самопроголошеного диктатора о. лукашенка, який перетворив Білорусь на країну-сателіта і плацдарм для російської експансії на європейському напрямі. Збільшує небезпеку передислокація до Білорусі військових підрозділів ПВК «Вагнер» і рішення про розміщення на території країни російської тактичної ядерної зброї. Керівництво Білорусі, демонстративно декларуючи солідарність і підтримку рф, уникає прямої участі у війні в Україні. Але з огляду на військово-політичну ситуацію, українська сторона змушена розглядати Білорусь як ймовірний плацдарм для збройного вторгнення на територію нашої країни. Водночас режим лукашенка є

⁵⁶ Словаччина висловила підтримку європейської інтеграції України та Формули миру Зеленського – спільна заява Шмигала та Фіцо. – Інтерфакс-Україна, 24 січня 2024 р., <https://interfax.com.ua/news/political/962614.html>.

⁵⁷ Час для війни, і не лише з Росією. Які пріоритети ЄС визначила Урсула фон дер Ляєн на 2023 р. – Європейська правда, 15 вересня 2022 р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/15/7146813>.

джерелом провокацій і диверсій на кордоні з країнами ЄС.

Близький Схід. У цьому регіоні, де стикаються інтереси США, Китаю, росії спостерігаються різноспрямовані, конфліктотенні процеси. Останнім часом українська сторона намагалася нарощувати політико-дипломатичну присутність, активізуючи діалог з Саудівською Аравією, Катаром, Кувейтом, ОАЕ. Для Києва важливість розвитку таких відносин має насамперед політичний, торговельно-економічний, енергетичний вимір, а також залучення підтримки власних ініціатив на міжнародних майданчиках (зокрема, просування Формули миру, зернової угоди тощо). Водночас Україна зацікавлена в обмеженні впливу росії та її союзника Ірану. Своєю чергою, важливе значення має для Києва співробітництво з регіональним лідером — Туреччиною, яка формально визначена стратегічним партнером України. Проте Анкара, декларуючи миротворчі позиції, підтримує контакти й економічне співробітництво як з Києвом, так і з державою-агресором, маючи дивіденди від війни в Україні. Нерозв'язаним залишається тривалий збройний конфлікт в Сирії, який містить загрозу ескалації. Основним дестабілізуючим фактором в регіоні є агресивний іранський режим, який нарощує військово-технічне співробітництво з РФ і де-факто є прихованим учасником згаданого вище палестино-ізраїльського конфлікту, який безпосередньо впливає на Україну.

ЗОВНІШНІ ПРОЦЕСИ: ВИКЛИКИ І ШАНСИ ДЛЯ УКРАЇНИ⁵⁸

Зовнішні події та тенденції регіонального та глобального масштабів містять шанси та виклики для України. З одного боку, героїчний опір російській інтервенції, захист східного флангу Європи від агресії Кремля прискорив **процес входження України до світової демократичної спільноти, європейського і євроатлантичного співтовариства**. Нової

якості та динамізму набуло стратегічне партнерство з провідними країнами світу — США, Канадою, Великою Британією, країнами ЄС. Поглибилися союзницькі відносини з Японією, Республікою Корея, Австралією тощо. Зріс міжнародний авторитет України у світі, покращився її імідж. Водночас під час війни відбулися проєвропейське об'єднання нації, зміцнення демократичних ціннісних засад суспільної свідомості, вкорінилася ідея безальтернативності та незворотності руху до ЄС і НАТО. Боротьба з країною-агресором зняла з порядку денного та унеможливила будь-які перспективи східної інтеграції України⁵⁹.

Стратегічно важливим для нашої країни у політико-безпековому, соціокультурному, моральному плані стало історичне рішення Європейської Ради (14 грудня 2023 р.) про започаткування переговорів з Україною про вступ до ЄС. Це знаменує відкриття фінального етапу євроінтеграції, забезпечення нового рівня відносин Києва і Брюсселя⁶⁰. Своєю чергою, шансом для подальшої інтеграції країни до західного демократичного світу є укладення довгострокових угод про співробітництво у сфері безпеки з провідними країнами світу в рамках Вільнюської декларації G7. Цей процес, який розпочався 12 січня 2024 р. з підписання Угоди про співробітництво у сфері безпеки з Великою Британією (а згодом з Німеччиною, Францією, Данією, Італією, Канадою) підтримали біля 30 країн світу (зараз з рядом держав активно тривають відповідні переговори). Загалом ідеться про масштабний процес інституційно-правового оформлення стратегічного партнерства України у сфері безпеки з державами колективного Заходу на двосторонньому рівні.

З іншого боку, геополітична динаміка свідчить про ескалацію загроз і викликів. Українська дипломатія змушена діяти в більш складному та несприятливому зовнішньому середовищі, про що детально зазначено вище.

⁵⁸ В цьому підрозділі використовуються деякі пропозиції і рекомендації викладені в попередніх дослідженнях, які не втратили актуальності і заслуговують на увагу. Зокрема, див.: Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). Журнал Національна безпека і оборона, № 3-4, 2023 р. с. 66-72 — https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf.

⁵⁹ Більш детально див.: Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Журнал Національна безпека і оборона, № 1-2, 2022 р. с. 9-12., https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf.

⁶⁰ Європейська Рада ухвалила рішення розпочати переговори щодо вступу України та Молдови до ЄС. — Інтерфакс-Україна, 14 грудня 2023 р., <https://interfax.com.ua/news/political/954224.html>.

Це обумовлює необхідність адаптації зовнішньої політики Києва до нових складних реалій, ймовірних проблем і ускладнень. З огляду на це, українська дипломатія має зосередити зусилля на наступних стратегічних напрямках.

Перше, утримання і збереження солідарності та консолідованої воєнно-фінансової підтримки країн-союзників, сприяння підвищенню технологічного рівня озброєння, що надається Україні, розвиток за допомогою держав-партнерів національної оборонної промисловості, підвищення стійкості економіки в цілому. **Друге**, максимальне сприяння зміцненню єдності колективного Заходу у протистоянні загрозам і викликам на різних рівнях, зокрема: російській інтервенції в Європі; відцентровим процесам в ЄС і НАТО; агресивним авторитарним режимам, що провокують нестабільність в різних регіонах світу.

Своєю чергою, важливим чинником є **забезпечення прогностичності та превентивного характеру діяльності на світовій арені**. Отже, на основі аналізу зовнішніх процесів, слід сформувати карту існуючих і потенційно можливих проблем і викликів на глобальному і регіональному рівнях, визначити комплекс заходів з їх подолання/мінімізації. Передбачити як координацію дій державних інституцій (на парламентському, урядовому і місцевому рівнях), так і більш активне залучення громадських структур, неурядових дослідницьких центрів.

У рамках децентралізації зовнішньополітичної діяльності продуктивним є максимальне зміцнення публічної дипломатії, активне залучення більшого числа суб'єктів. Зокрема, виглядає доцільною розробка МЗС цільової програми, яка б координувала діяльність дипломатичних представництв України та організацій діаспори (Світовий конгрес українців), передбачала би системну роботу з українськими біженцями, з метою сприяння реалізації зовнішньополітичних завдань України. Загалом, в умовах ускладнення зовнішньополітичної ситуації і зростання втоми від війни особливого значення набуває фактор публічної дипломатії, зокрема, ефективного використання потенціалу «старої і нової» української діаспори в різних регіонах світу.

Пріоритетом української дипломатії є інтеграція до ЄС і НАТО. **У відносинах з ЄС** очевидним пріоритетом є забезпечення необхідних умов для започаткування переговорного процесу про вступ до ЄС. З цією метою необхідно:

- ✓ Максимально прискорити процес з'ясування і узгодження з Єврокомісією юридичних і технічних параметрів переговорів («переговорна рамка»).

- ✓ Завершити виконання основних рекомендацій Єврокомісії, у т. ч. ухвалити новий закон про лобізм. Паралельно забезпечити запровадження ухваленого в лютому 2024 р. урядового плану з реалізації комплексу інших практичних рекомендацій Єврокомісії за всіма розділами переговорів, що містяться у відповідному звіті щодо пакету розширення ЄС. Активізувати реалізацію реформ на найбільш «чутливих» для ЄС напрямках. Зокрема, започаткувати імплементацію пакету законів з вдосконалення діяльності антикорупційних органів, прискорити реформу Конституційного Суду та процес кваліфікаційного оцінювання судейського корпусу.

- ✓ Затвердити і розпочати реалізацію Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, на основі проведеного урядом селф-скринінгу.

- ✓ У рамках підготовки до переговорного процесу зосередити зусилля на наступних напрямках: а) забезпечити подальше інституційне та кадрове зміцнення урядових структур відповідальних за євроінтеграцію (Служба Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції). Доцільним є також активізація партнерства урядових структур і профільних неурядових аналітичних центрів, які займаються проблемами євроінтеграції, тобто залучення громадськості до переговорного процесу; б) здійснити формування професійних, мотивованих переговорних команд за різними напрямами та забезпечити пріоритезацію і координацію їх роботи; в) опрацювати заходи із забезпечення максимальної прозорості і публічності переговорного процесу, у т. ч. оприлюднення регулярних проміжних урядових звітів.

✓ Спільно з країнами-союзниками й інституціями ЄС запровадити заходи з мінімізації антиукраїнської політики керівництва Угорщини, спрямованої на блокування руху України до ЄС. В рамках підготовленої Україною дорожньої карти прискорити переговорний процес з Будапештом щодо угорської меншини на Закарпатті. Добиватися запровадження українсько-угорського діалогу на вищому рівні.

✓ Продовжувати роботу (на двосторонньому рівні і за участю Єврокомісії) з розв'язання конфліктних ситуацій щодо обмеження імпорту української агропродукції з боку окремих країн ЄС, а також блокування руху українських перевізників через кордони країн-сусідів. У цьому контексті набуває актуальності розробка і запровадження адресної і гнучкої регіональної політики, яка передбачатиме мінімізацію і подолання існуючих і ймовірних суперечностей у відносинах насамперед з країнами Східної Європи (Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина, Болгарія тощо) у т. ч. в ході переговорного процесу про вступ;

✓ Прискорити імплементацію положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС на найбільш проблемних напрямках – транспорт, фінансове співробітництво і боротьба з шахрайством, захист прав споживачів тощо.

У сфері євроатлантичної інтеграції слід сконцентрувати увагу на наступних напрямках. *Перше.* Активно використовувати механізм Ради Україна - НАТО для координації дій на світовій арені, з'ясування напрямів і пріоритетів внутрішніх реформ в Україні і спільного моніторингу ефективності їх реалізації. *Друге.* Забезпечити реалізацію адаптованої річної програми інтеграції до НАТО з урахуванням завдань, окреслених у Спільній декларації про підтримку України G7. *Третє.* Прискорити переговорний процес з групою держав Альянсу щодо укладення двосторонніх міждержавних угод про довгострокове співробітництво у сфері безпеки. Очевидним пріоритетом є підписання навіть такого документу з США. Продовжити запроваджену у вже укладених угодах практику вміщення в тексті положення про підтримку вступу України до НАТО. *Четверте.* Ініціювати напередодні Вашингтонського саміту Альянсу (липень 2024 р.) системну лобістську кампанію з просування ідеї членства України в НАТО, до якої залучити гілки української

влади, політичні сили, громадські інституції, ЗМІ тощо.

На американському напрямі пріоритетним завданням є збереження солідарної проукраїнської політики та допомоги з боку Вашингтона. Для України в умовах тривалої російської агресії стратегічно важливим є утримання двопартійної підтримки в Конгресі та в цілому в американському істеблішменті. Динаміка внутрішніх процесів в США обумовлює необхідність прискорення процесу укладення з американською стороною угоди про співробітництво у сфері безпеки, що передбачатиме довгострокову і регулярну воєнно-економічну підтримку України. (Паралельно слід зміцнювати військово-технічне співробітництво з іншими країнами-союзниками з різних регіонів світу, зокрема з Австралією, Японією, Республікою Корея для розвитку національного ВПК). Максимально протидіяти спробам втягування України у передвиборчу боротьбу в США і водночас продовжувати регулярний діалог з представниками обох партій.

Одним з векторів української зовнішньої політики є **забезпечення умов для проведення Глобального саміту Формули миру**. Це потребує: а) більш активного залучення до організації саміту Швейцарії, яка погодилася провести цей захід, та країн-союзників України; б) підтримання інтенсивного політико-дипломатичного діалогу на рівні політичних радників, використовуючи для цього різні міжнародні майданчики; в) комплексного запровадження наявного інструментарію публічної дипломатії для просування та популяризації складових Формули миру в першу чергу на проблемних напрямках – Латинська Америка, Африка, Близький Схід, Індо-Тихоокеанський регіон тощо.

Очевидно, що важливими чинниками ефективного протистояння сучасним викликам і загрозам, що постають перед Україною на нинішньому етапі війни, є збереження і зміцнення довгострокової допомоги та підтримки з боку держав-союзників і міжнародних інституцій, консолідація і єдність країн демократичного світу, до якого належить Україна. Водночас в умовах тривалої війни все більшого значення набуває фактор зміцнення внутрішньої стійкості, оборонних можливостей, більш активне залучення потенціалу українського суспільства, здійснення успішних реформ, у т. ч. вдосконалення системи зовнішньої політики країни.